
DOCUMENTE REFERITOARE LA BASARABIA ÎN ARHIVA DE POLITICĂ EXTERNĂ DE LA PARIS (1856-1857)

Eugen-Tudor Sclifos

Cuvinte-cheie: Sudul Basarabiei, Marile Puteri, negocieri, delimitare, interese, conferință.

Odată cu terminarea Războiului Crimeii, se „consume” un nou episod al chestiunii orientale, pe care Rusia dorea s-o „tranșeze” în interesul său, printr-o „lovitură” menită să pună capăt existenței „omului bolnav” de pe Bosfor. Sotelile țarului Nicolae I s-au dovedit a fi total eronate, iar Marea Britanie și Franța au acordat ajutor militar Imperiului Otoman, dorindu-se menținerea integrității lui teritoriale. În toamna anului 1855 eforturile violente ale militarilor francezi și britanici au dus la căderea redutei Sevastopolului. Acest moment a pecetluit soarta războiului. După înfrângerea Rusiei, puterile occidentale „gândeau” la clauzele impuse „colosului moscovit”, care să-i satisfacă pe toți cei implicați în conflict. Inițial, cele mai importante clauze se refereau la abolirea protectoratului rusesc din Principate și neutralizarea Mării Negre. Austria, care încheiasse un tratat de alianță cu Franța și Marea Britanie, dar nu participase la operațiunile militare din Crimeea, propune ca sudul Basarabiei să revină Principatului Moldovei (Bridge 1990, 57). Principalul argument invocat de Buol, ministrul de externe austriac, era că, în felul acesta, Rusia urma să fie îndepărtată de la orice acces la Dunăre (Wetzel 1995, 178), dar, în realitate, dorea „să vadă Principatele acceptând nesilite de nimeni să intre sub sceptrul lui Franz Joseph” (Iorga 1922, 64). Evident, și includerea acestei clauze avea să declanșeze o „furtună” la Petersburg, iar diplomații ruși aveau să acuze Austria că ea este unica „vinovată”, pentru faptul că Imperiului i se cere să cedeze un teritoriu, ceea ce reprezintă o „noutate” pe arena internațională, din moment ce curtea imperială nu era „obișnuită” să întoarcă teritoriul, ci doar să anexeze.

Odată cu invocarea clauzelor, Rusia va încerca să anuleze, din capul locului, pe aceea cu referire la cedarea sudului Basarabiei, prin găsirea unei so-

luții de compromis. Cel mai vehement la pretenția Austriei, reacționa Mihail Gorceakov¹, ambasadorul Rusiei la Viena, care într-un cerc mai restrâns ar fi rostit vorbe grele la adresa acesteia². Era evident faptul că Rusia va căuta modalități „surprinzătoare” de a păstra sudul Basarabiei, iar în acest context Basarabia devenea iarăși o „piesă” importantă în jocul diplomatic al Marilor Puteri.

Documentele depistate în fondurile de arhivă ale Ministerului Afacerilor Externe de la Paris, privind evoluția chestiunii basarabene pe parcursul anului 1856-1857, în funcție de anumite evenimente ar putea fi grupate în trei perioade.

1. Au fost scoase la iveală o serie de documente, din intervalul de timp 1-15 ianuarie 1856. În această perioadă diplomația rusă trebuia să accepte clauza referitoare la cedarea sudului Basa-

¹ Cu privire la cedarea sudului Basarabiei Rusia, prin vocea lui Gorceacov, respinge cu vehemență acest punct din preli-minariile de pace, care era cel mai important, cum scria presa românească „abia putem crede, că propusa modificare a granițelor Basarabiei va fi supusă vreunei alte schimbări mai favoritoare pentru Rusia. Granița astfel modificată ar împărți acea țeară de la marginea rusească în două părți ne egale, a cărei cea mai mare parte ar veni în partea Principatelor Române. Acest pământ, care este să se reincorporeze cu ținerea românești, se ține după natura sa ideografică, de marele basin al Dunării. De aceea și pică în partea Principatelor acele cetăți ale Basarabiei, care de jumătate de secole încoace au fost privite ca țările domnitoare atât peste Dunăre peste gurile Dunării, cât și peste ținerea de la Dunărea de Jos, și care la toate invaziile rusești formau un întăritu capu de punte pentru trecerea peste Dunăre”. Această publicație mai constata următoarele: „diplomația ce încearcă pentru întâia oară a hotărî granițe unei țeri după principiile geografiei fizice. Ea vrea să facă, pentru ca cursurile a două mari fluvii să servească de hotare la mari grupe de nații”, „Stéoa Dunării”, 12 ianuarie 1856. ² „gueux infâmes” „Si j'étais près de l'empereur, je serais capable de lui conseiller d'accepter. En trois ans, la Russie aura repris ses forces et elle pourra alors tomber à bras raccourcis sur ce gouvernement perfide, qui a conseillé le morcellement de la Russie; car nous avons la preuve écrite que c'est l'Autriche qui a conçu l'idée de nous dépouiller de la moitié d'une province” Charles de, *L'impasse orientale: Souvenirs et observations*, Bruxelles, 1871, p. 20. În mod evident Gorceakov făcea referire la cedarea sudului Basarabiei, care a venit din inițiativa Austriei.

rabiei, dacă nu în caz contrar exista riscul ca Austria să rupă relațiile diplomatice cu Petersburgul.

Cea de-a doua perioadă ar constitui momentul în care Rusia acceptă clauzele impuse, inclusiv cedarea sudului Basarabiei, adică în intervalul 15 ianuarie - 30 martie 1856, când are loc semnarea tratatului de la Paris.

Cea de-a treia perioadă, cea mai esențială, mai ales prin documente, este cea, care a urmat după semnarea tratatului de la Paris, până la momentul convocării unei noi conferințe, luna ianuarie 1857. Intenționăm să supunem „radiografierii” principalelor fonduri documentare pariziene, în care se regăsesc discuții ale ambasadourilor francezi cu referire la problema sudului Basarabiei.

Până la acceptarea de către Rusia a clauzei referitoare la Basarabia, din 15 ianuarie 1856, au existat câteva discuții privind această chestiune, așa cum reiese din rapoartele diplomatice identificate. O discuție „interesantă” a avut loc între ambasadourul francez la Hanovra, Edme de Reculot, și ministrul de externe al Prusiei Halermund-Platen, în care ultimul critica faptul că Rusiei i s-a impus clauza referitoare la cedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei³. Mai mult decât atât, acesta considera că propunerea venise din partea Austriei, iar țarul Alexandru al II-lea nu va consimți o rectificare teritorială. Replica lui Walewski a fost că, în acest fel, se urmărește ca Principatele să aibă o frontieră sigură, date fiind invaziile repetate rusești și că aceasta cedare s-ar face în interesul Europei. Alte documente referitoare la această perioadă se regăsesc în corespondența ambasadourului francez la Viena, Adolphe de Bourqueney, și în cea a ambasadourului londonez, contele Victor Persigny. În corespondența acestor doi ambasadori aflăm o serie de rapoarte diplomatice primite din partea ministrului de externe Walewski, care era preocupat în mod deosebit de

³ „Si vous voulez réellement la paix pourquoi mettre encore un nouvel obstacle à sa conclusion; on avait déjà assez de peine à s'entendre au sujet des anciens points de garantie. On se trompe à Paris et à Londres sur les moyens de résistance de la Russie, comme elle s'était trompée elle-même, il y a deux ans, sur la durée d'une alliance Anglo-Française. Je tiens du Comte de Munster, qui arrive de St. Pétersbourg et qui se trouve ici dans ce moment, que le Gouvernement Russe se prépare à faire une résistance désespérée et à abandonner la capitale, s'il le faut, plutôt que de traiter sur une semblable base”. Reclut către Walewski, Hanovre, 7 ianuarie 1856, Archives du Ministère des Affaires Étrangères France (în continuare AMAEF), Correspondance Politique, Brunswick-Hanovre, vol. 75, f. 76-77.

chestiunea sudului Basarabiei, dorind a „sonda” cabinetelor de la Viena și Londra. Ministrul Walewski agreea schimbul propus de diplomații ruși, adică să cedeze Karsul către Imperiul Otoman, iar în schimb să nu cedeze sudul Basarabiei. Ambasadorul britanic la Paris, lordul Cowley, a respins din start asemenea „aranjament”⁴.

Tot în această perioadă diplomații ruși, care primise „probe” certe din partea Franței că vor fi susținuți la viitorul congres, au încercat să obțină „promisiuni” în chestiunea Basarabiei. Un asemenea document a fost identificat în corespondența ambasadourului francez la Hesse-Darmstadt, Damrémont, care a avut o întrevedere cu baronul Brunov, viitorul plenipotențiar al Rusiei la Congresul de pace de la Paris, încercând să obțină vreo promisiune în chestiunea Basarabiei, lucru care nu s-a întâmplat. Cu toate acestea, „laudă” Franța putea fi complimentată pentru spiritul de conciliațiune de care a dat dovadă, iar pe de altă parte, acesta critica Austria pentru că a impus clauza referitoare la cedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei⁵.

Congresul de la Paris din februarie-martie 1856 nu a putut soluționa chestiunea Basarabiei, iar ca urmare a acestui fapt s-a constituit o comisie mixtă (Guérin 1858, 554) alcătuită din reprezentanții Franței, Marii Britanii, Austriei, Imperiului Otoman și Imperiului Rus, pentru a merge să „studieze” în teritoriu, în amănunt, traseul noii frontiere, așa cum era stipulat în articolul 20 din tratatul de la Paris: „ea (linia de hotar) va pleca de la Marea Neagră, un kilometru spre est de la lacul Burno Sola (Burnaz), va ajunge perpendicular pe șoseaua Ackerman, va urma această șosea până

⁴ Walewski către Persigny, Paris, 10 janvier 1856, AMAEF, CP, Angleterre, vol. 704, f. 26.

⁵ Baronul Brunov, așa cum îi declara lui Damrémont, condițiile de pace, în viziunea diplomației rusești, vin din partea a două state, Franța și Austria: „Les dernières propositions peuvent se diviser ainsi: propositions mises en avant par la France; nous les reconnaissons facilement car elles sont en faveur de la Turquie, (à e que l'on croit du moins), ces principes nous sommes bien près de les accepter comme bases d'une entente. Vient ensuite la partie de ces propositions due à l'initiative du cabinet de Vienne: elle est conçue dans un intérêt purement autrichien, et nous trouvons fort mauvais que sans avoir tiré l'épée, sans avoir couru aucune chance, l'Autriche qui nous doit la Hongrie nous demande une cession de territoire, une rectification de frontières, si vous voulez. Pour plaire à la France nous irons peut-être jusqu'à céder les îles qui forment l'embouchure du Danube, mais cette concession je vous le répète, serait faite seulement à l'influence française”. Damrémont către Walewski, Darmstadt, 15 janvier 1856, AMAEF, CP, Hesse-Darmstadt, vol. 24, f. 68.

la Valul lui Traian, va trece la sud de Bolgrad, va urca de-a lungul râului Ialpuș până la Sărățica și va sfârși la Katamori pe Prut” (Documente 2006, 42).

După semnarea tratatului de la Paris din 30 martie 1856 începe o nouă etapă în evoluția chestiunii sudului Basarabiei, care se sintetizează prin intensificarea discuțiilor între ambasadorii francezi din capitalele europene.

Cea mai bogată corespondență și discuțiile cele mai „intense” sunt prezentate fondul documentar **Corespondența Politică. Rusia**, volumele 212, 213. Aici regăsim discuțiile ambasadorului francez la Petersburg, Charles Auguste de Morny, cu Mihail Gorceakov, în special în chestiunea sudului Basarabiei în special (Sclifos 2016, 187-192). Ambasadorul francez nu era nimeni altul decât fratele vitreg al împăratului Napoleon al III-lea, care se dorea a fi noul „artizan” al apropierei franco-ruse, unul din obiectivele sale declarate (Corbet 1967, 308). Din discuțiile celor doi diplomați reiese faptul că Franța susținea demersul plenipotențiarilor ruși în timpul Congresului de la Paris din martie 1856, când au afirmat în unison că Bolgradul este imposibil de cedat, din cauza faptului că este centrul administrativ al coloniilor bulgare din Basarabia⁶. Pe de altă parte, cancelarul Gorceakov a încercat la un moment să condiționeze bunele relații cu Franța, tocmai prin rezolvarea acestei chestiuni disputate în interesul Rusiei⁷.

Rapoartele diplomatice identificate în acest fond reprezintă numeroase discuții private Gorceakov și Morny, unde pe „agenda de lucru” figura doar chestiunea sudului Basarabiei, considerată mai importantă decât cea referitoare la reorganizarea Principatelor Române. Din aceste rapoarte se observă clar intenția Franței de a susține Rusia, iar în acest context ambasadorul francez apela de multe ori la Walewski sau chiar la Napoleon al III-lea, pentru a-i face pe aceștia să se implice semnificativ în chestiunea dată (Mosse 1964, 74-78). Chestiunea sudului Basarabiei era dezbătută, mai ales, între Morny și Walewski, care susțineau necondiționat Rusia în această problemă. Ministrul francez era nemulțumit de „turnura” ce o ia această problemă, ulterior implicându-se mai ac-

tiv, pentru a satisface „doleanța” Rusiei ca să se convoace o nouă conferință pe această temă⁸. În același timp de fiecare dată Morny se arată iritata față de această problemă „secundară”, totodată, critica dur faptul că Marea Britanie și-a adus două nave de război în Marea Neagră, pentru a le utiliza ca mijloc de constrângere ca Rusia să cedeze Bolgradul⁹.

Documentele, de asemenea, prezintă interes și prin faptul că ele scot la iveală adevăratele scopuri urmărite de Rusia, după înfrângerea suferită, apropierea de Franța și ruperea alianței ce s-a constituit împotriva acesteia¹⁰.

Chestiunea sudului Basarabiei a mai fost abordată până la convocarea Conferinței de la Paris din ianuarie 1857, prin care Rusia ceda Bolgradul Moldovei, iar în schimb primea drept „compensație” Comratul.

Corespondența Politică. Anglia, în volumele 704, 705, 706 sunt reproduse discuțiile purtate de ambasadorul francez la Londra, Victor Persigny, între ianuarie și decembrie 1856. Documentele redau o gamă variată de probleme abordate. De la bun început, diplomația britanică era interesată ca Rusia să fie scoasă de la Dunăre, prin cedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. De asemenea, este originală corespondența dintre Persigny și ministrul de externe Walewski; de asemenea, sunt reproduse discuții cu lordul Cowley, ambasadorul Marii Britanii la Paris. Încă din luna ianuarie 1856 diplomația britanică respingea orice schimb de teritorii, adică sudul Basarabiei pentru cetatea Karsului¹¹. După semnarea tratatului de la Paris diplomații britanici au avut același „ton” agresiv la adresa Rusiei, care încercau să eludeze tratatul, prin faptul că nu dorea cedarea sudului Basarabiei¹². În acest fond documentar se găsesc discuții ale însărcinatului cu afaceri francez Malaret cu lordul Palmerston, primul ministru britanic, care se manifesta vehement la adresa Rusiei¹³. Un interes aparte prezin-

⁸ Walewski către Morny, Paris, 1 octombrie 1856, AMAEF, CP, Russie, vol. 213, f. 29 v.

⁹ Morny către Walewski, St. Pétersbourg, 14 octombrie 1856, AMAEF, CP, Russie, vol. 213, f. 33v.

¹⁰ Morny către Walewski, St. Pétersbourg, 25 octombrie 1856, AMAEF, CP, Russie, vol. 213, f. 65-66.

¹¹ Walewski către Persigny, Paris, 10 janvier 1856, AMAEF, CP, Angleterre, vol. 704, f. 26-27 v.

¹² Persigny către Walewski, Londres, 21 août 1856, AMAEF, CP, Angleterre, vol. 705, f. 155.

¹³ Malaret către Walewski, Londres, 1 septembre 1856, AMAEF, CP, Angleterre, vol. 705, f. 199.

⁶ Gorceakov către Brunov, St. Pétersbourg, 11 août 1856, AMAEF, CP, Russie, vol. 212, f. 99.

⁷ AMAEF, CP, Russie, vol. 212, f. 108 v.

tă discuțiile purtate între Malaret și Irinei Krepovich, ambasadorul Rusiei la Londra, care aveau un ton „conciliator”, declarând că Rusia va ceda în scurt timp Bolgradul Moldovei, însă aceste afirmații nu aveau acoperire, din moment ce nu primise instrucțiuni să facă asemenea afirmații¹⁴. Ulterior, acesta a prezentat altă poziție ambasadorului francez Persigny¹⁵.

Astfel, ambasadorul francez la Londra împărțea alt punct de vedere în chestiunea sudului Basarabiei (Barnwell 1954, 135) decât contele Walewski, care susținea Rusia, prin faptul că aceasta să păstreze Bolgradul¹⁶. De asemenea, sunt redată discuțiile cu secretarul de stat britanic Clarendon și cu Palmerston (Harris 1931, 6), care își arătau regretul că Napoleon al III-lea a decis să susțină Rusia, în detrimentul aliatului Marea Britanie¹⁷.

În intervalul de timp octombrie – decembrie 1856 au fost identificate rapoarte diplomatice privind „încercarea” Franței de a convinge Marea Britanie să-și dea adeviziunea la convocarea unei noi conferințe, pentru ca problema sudului Basarabiei să-și găsească rezolvarea. În acest răstimp au fost discutate un șir de proiecte vehiculate de britanici, printre acestea ca Rusia să nu participe la viitoarea conferință, pentru a nu primi vreo compensație teritorială¹⁸. Astfel, spre finele lunii noiembrie 1856 Cowley îi transmitea secretarului britanic Clarendon că este necesară o nouă conferință, pentru soluționarea chestiunii frontierei din Basarabia, și de a pune capăt acestei „dispută”, mai ales între Marea Britanie și Franța¹⁹.

Mai cunoscute sunt rapoartele diplomatice ale ambasadorului francez la Constantinopol, Edoard Thouvenel, mai ales, în ceea ce privește Uniunea Principatelor, văzut drept un „suporter fidel” al acestei cauze a românilor (Oncescu 2010, 178). Cu toate acestea, mai puțin este cunoscută poziția adoptată de acest ambasador în chestiunea sudului Basarabiei, care într-o exprimare subtilă

afirma că este pus în postura inedită de a „împărți victoria cu Buteniev”, făcând aluzie că Franța și Rusia s-au apropiat mult după Războiul Crimeii. Un moment semnificativ, care demonstrează poziția lui Thouvenel în această problemă, este faptul că acesta a fost indignat că rușii au demolat cetatea Ismailului, deși nu era specificat nimic în Tratatul de la Paris (Acte 1889, 494). În schimb, ministrul Walewski i-a răspuns că Rusia a acționat în „plenitudinea drepturilor lor” (Acte 1889, 542). Documentele identificate, cu referire la sudul Basarabiei, relevă faptul că Thouvenel susținea ca acest teritoriu să revină Moldovei, chiar dacă Franța, la acel moment, susținea „deschis” ca partea meridională a Basarabiei să rămână în componența Imperiului Rus²⁰. În puținele discuții avute cu Buteniev, în chestiunea sudului Basarabiei, ambasadorul rus arăta resemnare, din cauza „demonstrațiilor”²¹ făcute de Marea Britanie, cu aluzie la navele staționate în Marea Neagră.

Din documentele cercetate rezultă că diplomații otomani, Fuad Pașa și Ali Pașa își dădeau adeviziunea la convocarea unei noi conferințe, dar era evidentă atenție a prelungirii ocupației militare austriece în Principate și staționării navelor britanice în Marea Neagră²². Pe de altă parte, Imperiul Otoman dorea să „achiziționeze” Delta Dunării și a Insulei Șerpilor.

Thouvenel era atent și la atitudinea unor ambasadori francezi din capitalele europene cu privire la sudul Basarabiei. Este elocvent cazul ambasadorului de la Londra, Persigny, un „adevărat englez”, care susținea „până în pânzele albe” punctul de vedere britanic cu privire la Basarabia. Acesta este „acid” la adresa ministerului de externe, a împăratului Napoleon al III-lea, care nu vedeau cu „claritate” problema Bolgradului și susțineau punctul de vedere rusesc, mizând doar pe „sinceritatea” Rusiei, dar necunoscând situația din teren, sau pur și simplu ignorând faptele. Thouvenel vedea un pericol în alianța cu Marea Britanie, din cauza chestiunii Bolgradului. El considera că această problemă duce la apropierea de Rusia și la o reorientare a politicii externe pentru viitor (Thouvenel 1897, 41-42).

¹⁴ Malaret către Walewski, Londres, 7 septembrie 1856, AMAEF, CP, Angletre, vol. 705, f. 219 – 220.

¹⁵ Persigny către Walewski, Londres, 19 septembrie 1856, AMAEF, CP, Angletre, 705, f. 246.

¹⁶ Persigny către Walewski, Londres, 23 septembrie 1856, AMAEF, CP, Angletre, 706, nr. 287.

¹⁷ Persigny către Walewski, Londres, 7 octombrie 1856, AMAED, Angletre, 706, f. 64.

¹⁸ Walewski către Persigny, Londres, 26 octombrie 1856, AMAEF, Angletre, 706, f. 139.

¹⁹ Cowley către Clarendon, november 1856 (fără dată). Proposal to reassemble the Paris conference, AMAEF, CP, Angletre, 706, f. 227.

²⁰ Thouvenel către Walewski, Constantinople, 17 septembrie 1856, AMAEF, Turcie, CP, vol. 327, f. 21.

²¹ Thouvenel către Walewski, Therapia, 22 septembrie 1856, AMAEF, Turcie, CP, vol. 327, f. 69.

²² Thouvenel către Walewski, Therapia, 2 octombrie 1856, AMAEF, Turcie, CP, vol. 327, f. 121.

Un interes deosebit prezintă **Correspondența Politică. Sardinia** volumele 339, 340. Deși au fost identificate mai puține documente, este elocventă poziția Sardiniei în chestiunea delimitării frontierei în Basarabia, din moment ce aceasta nu avea reprezentant în comisie. Prima luare de poziție a Sardiniei, care avea să devină un „litigiu european”, a venit din partea ministrului de externe Luigi Cibrario, „salutând” cedarea teritorială făcută în interesul Principatului Moldovei, care putea întări considerabil frontiera Principatelor, iar, pe de altă parte întărea, supremația Austriei în zonă²³. Momentan, aceasta fusese printre puținele discuții purtate la Torino, cu referire la Basarabia. De menționat că Sardiniei i s-a „cerut” punctul de vedere, în chestiunea sudului Basarabiei abia în toamna anului 1856, prin „vocea” secretarului de stat britanic Clarendon (Bianchi 1872, 342). Astfel, la mijlocul lunii septembrie 1856 Sardinia trebuia să adopte un punct de vedere, care urma să susțină pretențiile Rusiei asupra Bolgradului sau să admită că aceasta încălca flagrant tratatul de la Paris di 30 martie 1856 (Chiala 1883, 393-394).

În rapoartele ambasadorului francez la Torino, ducele de Grammont, către ministrul de externe francez, Walewski, privind discuțiile în jurul chestiunii sudului Basarabiei, se remarcă cu atenție punctul de vedere al Sardiniei, într-o chestiune care nu interesa prea mult pe Camilo di Cavour, cel care atrăgea o atenție deosebită susținerii ideii Unirii Principatelor. În ultimă instanță, Sardinia s-ar putea alia punctului de vedere înaintat de Cabinetul de la Tuilleries²⁴. Sardinia era presată, mai ales de diplomația britanică, care dorea s-o atragă de partea sa. În schimb, aceasta a cerut un „răgaz” pentru a se informa asupra problemei sudului Basarabiei, pentru că nu avea cunoștință de mersul lucrărilor de demarcație²⁵. Franța, la rândul ei, încerca să obțină adeziunea Sardiniei la convocarea unei noi conferințe, iar cabinetul de la Torino se afla încă în faza de „informare”, cerând mai mult timp pentru a formula o opinie. Conte de Grammont încerca să obțină adeziunea contelui Cavour, privind necesitatea convocării unei noi conferințe, care era unica modalitate de a pune capăt unei che-

siuni, care ține în „suspan” cabinetele europene. Conte de Cavour regreta faptul că Marea Britanie și Franța sunt dezbinată în chestiunea Basarabiei; una care dorește „umilirea” totală a Rusiei, iar alta, care încearcă să fie mai puțin dură cu un imperiu, care a suferit enorm de pe urma Războiului Crimeii. Cavour își exprima sincerul regret că Sardinia ia parte la această dezbinare, susținând un anumit punct de vedere, din moment ce Anglia și Franța ar trebui să colaboreze „intim” în materie de politică externă. În final, Sardinia a participat la Conferința de la Paris și a susținut ca Bolgradul să revină Principatului Moldovei.

Correspondența Politică. Austria, volumele 464, 465. Aici au fost identificate rapoartele ambasadorului francez la Viena, Adolphe de Bourqueney, care aruncă lumină asupra poziției adoptate de Austria în chestiunea sudului Basarabiei. Este cunoscut faptul că Austria a venit cu propunerea ca sudul Basarabiei să revină Principatului Moldovei și nu a renunțat la această clauză, înaintată la Tratatul de la Paris, chiar cu riscul ruperii oricărei legături diplomatice cu Petersburgul (Baumgart 1981, 51). Din documentele cercetate se observă că guvernul de la Viena dorea să colaboreze cu cel de la Paris, pentru ca Rusia să îndeplinească, în special, articolul cu privire la delimitarea frontierei în Basarabia²⁶. Se regăsesc, de asemenea, unele informații sumare parvenite din partea comisarului austriac din comisia de demarcație, Antoine Kalik, cu privire la nemulțumirile comisarilor ruși cu privire la traseul noii frontiere²⁷. Faptul că Austria „supraveghea” atent îndeplinirea obligațiilor asumate de Rusia prin tratatul de la Paris îl nemulțumea pe cancelarul Mihail Gorceakov, care era incomodat de acest fapt, mai ales într-o chestiune „secundară” pentru concertul european²⁸.

În viziunea cabinetului de la Viena problema sudului Basarabiei ar trebui soluționată la Paris, între Austria, Marea Britanie și Franța. În contextul existenței unor puncte de vedere antagoniste între aliați ar trebui convocată o nouă conferință, pentru a dezbate această chestiune²⁹.

²³ Gramont către Walewski, Turin, 15 janvier 1856, AMAEF, CP, Sardaigne, vol. 339, f. 58.

²⁴ Grammont către Walewski, Turin, 24 septembre 1856, AMAEF, CP, Sardaigne, vol. 340, f. 197.

²⁵ Grammont către Walewski, Turin, 27 septembre 1856, AMAEF, CP, Sardaigne, vol. 340, f. 205.

²⁶ Legation de France à Vienne, AMAEF, CP, Autriche, vol. 464, f. 68.

²⁷ Legation de France à Vienne, AMAEF, CP, Autriche, vol. 464, f. 69.

²⁸ Legation de France à Vienne, AMAEF, CP, Autriche, vol. 464, f. 142.

²⁹ Legation de France à Vienne, AMAEF, CP, Autriche, vol. 464, f. 144.

În general, poziția adoptată de Austria a fost cea ca sudul Basarabiei să revină Principatul Moldovei, neacceptând nici un compromis în această problemă, acționând în tandem cu Marea Britanie, aceasta fiind o „chestiune de onoare” cum se exprima Buol, ministrul de externe austriac.

Au fost identificate, de asemenea, rapoartele comisarului francez, din comisia de delimitare a frontierei din Basarabia, Pierre Marc Besson, care însumează 264 file, care se află în fondul **Mémoire et Documents, Roumanie**, volumul IV. Acest fond este necunoscut cercetătorilor. Documentele prezintă corespondența dintre comisarul francez și guvernul francez, cu privire la mersul lucrărilor de demarcație a frontierei în Basarabiei. O bună

parte a fondului documentar conține protocoalele comisiei de demarcație, multe la număr, fapt ce denotă că au existat numeroase discuții și diverse proiecte referitoare la frontiera basarabeană. Găsim, de asemenea, note comune ale comisarilor europeni, privind maniera de abordare a Rusiei a subiectului delimitării frontierei în Basarabia³⁰; scrisori ale comisarului britanic, Edward Stanton către guvernul britanic cu privire la mersul lucrărilor³¹; câteva scrisori ale baronul Brunov adresate ministrului francez de externe³²; instrucțiuni adresate comisarului francez despre modul de interpretare a articolului 20³³. De asemenea, sunt puse în discuție și alte probleme, care, ulterior, își vor găsi abordarea într-un studiu separat.

Anexe

Doc. 1

Paris, 28 avril 1856. Instrucțiunile baronul Baroche adresate colonelului Pierre Marc Besson, reprezentantul Franței în comisia de demarcație a frontierei în Basarabia, cu privire la maniera de executare a articolului 20 din Tratatul de la Paris. Acestea vizează punctul de vedere al Franței, accentuând în repetate ori faptul că această cedare a unei părți de Basarabie către Principatul Moldovei are o importanță deosebită, pentru a scoate Rusia de la orice acces cu Dunărea.

Monsieur, M. le maréchal ministre de la guerre a bien voulu vous mettre à la disposition de mon Département pour remplir une mission que vos services antérieures ont permis de vous confiée avec la conviction que vous saurez vous acquitter à l'entière satisfaction du gouvernement de l'Empereur, et je viens de vous donner les instructions qui vous sont nécessaires.

Par l'article XX du traité de Paris, la Russie a consenti à une nouvelle rectification de sa frontière en Bessarabie. Cet article est ainsi conçu:

„En échange des villes, ports et territoires énumérés dans l'article IV du présent traité³⁴, et pour mieux assurer la liberté de la navigation du Danube, S. M. l'Empereur de toutes les Russies consent à la rectification de sa frontière, en Bessarabie”.

„La nouvelle frontière partira de la mer Noire, à un kilomètre à l'est du lac Bournasola, reindra perpendiculaire la route d'Ackerman, suivra cete route jusqu'au val de Trajan, passera au sud de Bolgrad, remontera le long de la rivière de Yalpuck jusqu'à la hauteur de Saratsika et era aboutir à Katamori sur le Prut. En amont de ce point, l'ancienne frontière entre les deux Empires, ne subira aucune modification”.

„Des délégués des Puissances contractantes fixeront, dans ses détails le tracé de la nouvelle frontière”.

Comme vous le voyez, le soin de fixer le tracé de la nouvelle frontière est remis à des délégués des Puissances contractantes; vous avez été désigné pour être, dans cette circonstance, le délégué de la Fran-

³⁰ AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 88-90.

³¹ AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 57-58 v.

³² AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 84-85.

³³ AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 111-115 v.

³⁴ Tratatul de la Paris din 18/30 martie 1856.

ce³⁵, et les termes de la stipulations que je viens de rappeler vous disent assez la nature de la mission que vous êtes appelé à remplir. La direction de la limite qui doit désormais séparer l'Empire russe de l'Empire ottoman dans la partie méridionale de la Bessarabie, est, en effet, suffisamment indiquée par l'énumération des principaux points - qu'elle doit traverser; vous aurez donc, comme le dit le traité, à fixer, de concert avec les délégués des autres Puissances, les détails du tracé, c'est à dire à suivre et à poser la délimitation nouvelle dans tous son parcours.

Vous avez compris, Monsieur que, pour toutes les parties, l'importance de la cession consentie par la Russie réside particulièrement dans l'abandon de la rive gauche du Danube, et, ce point étant acquis, je ne puis supposer qu'il s'élève, à l'occasion de l'opération à laquelle vous allez concourir, des difficultés de nature à l'entraver. J'ai à supposer que tous les commissaires indistinctement se montreront animés d'un véritable esprit de conciliation c'est, dans tous les cas, la disposition que je vous recommande d'apporter vous même dans vos rapports avec vos collègues, et vous emploieriez vos soins s'il était nécessaire, à maintenir le bon accord qui doit présider aux travaux de la commission. Les délégués des Puissances directement intéressées à une bonne délimitation auront peut-être bien d'invoquer des nécessités locales; si, comme je le présume, elles n'ont pas pour objet une déviation essentielle de l'arrangement stipulé par le traité lui même, vous les apprécierez avec le désir d'arriver promptement et en parfaite entente avec tous les commissaires, au terme de la mission qui vous est confiée. Des motifs divers mais également importants, commandent au Gouvernement de l'Empereur de hâter la délimitation de la frontière pendant qu'aucun intérêt sérieux n'exige que nous nous montrions absolus dans les détails, et cette double considération devra particulièrement servir de guide à votre conduite.

Vous voudriez bien, d'ailleurs, en correspondant directement avec mon Département, sous le timbre de la Direction Politique, me tenir régulièrement informé des travaux de la commission dont vous allez faire partie, et me demander, si les circonstances l'exigeance impérieusement, les directions qui vous seraient éventuellement nécessaires.

Dans sa séance de 4 avril le Congrès de Paris a décidé que les délégués devront se réunir le 6 mai à Galatz, et s'acquitter, sans retard de leur mission; j'ai donc lieu de supposer que ceux des autres Puissances y arriveront en même temps que vous, j'invite notre consul dans cette ville³⁶ qui vous remettra cette dépêche, à vous mettre en rapport avec eux, en s'entendra pour cela, avec ses collègues.

Je vous fais connaître, sous le timbre de la Direction des Fonds, le montant de l'indemnité dont vous jouirez pendant le temps que vous resterez à la disposition de mon Département.

Recevez, Monsieur, les assurances de ma considération très distinguée.

Sursa: AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 4-7.

Doc. 2

Paris, 7 mai 1856. Scrisoarea contelui rus Orlov adresată ministrului de externe al Franței, contele Walewski, cu privire la delimitarea frontierei în Basarabia și inconveniența traseului indicat prin articolul 20 al Tratatului de la Paris, din cauza faptului că unele proprietăți vor fi divizate.

Monsieur le Comte,

J'ai l'honneur de Vous annoncer que conformément à la teneur des articles 20 et 21 du traité de Paris, signé à Paris le 18/30 mars, mon Auguste Maître a daigné désigner, pour fixer le tracé de délimitation en Bessarabie, le général Fanton de Verrayon³⁷ qui, d'après les avis que j'ai reçus du Cabinet Impérial, allait immédiatement se mettre en route pour son destination, à laquelle il devait parvenir le 7 mai.

³⁵ Reprezentantul Franței în comisia de demarcație Pierre Marc Besson.

³⁶ Alfred de Brossard – consul al Franței la Galați în 1856.

³⁷ În documentele rusești apare și varianta Fonton de Verrayon (1804-1887), emigrant francez, nobil din Smolensk. În perioada războiului ruso-turc din anii 1828-1829 a fost înrolat în armata țaristă, aflându-se în Moldova și Țara Românească. Din 23 iulie 1830 până la 1 martie 1832 s-a ocupat de demarcarea teritoriilor din jurul fostelor cetăți turcești din Țara Românească: Brăila, Giurgiu și Turnu. Pe când Pavel Kiselev era președinte al Divanurilor Moldovei și Țării Românești, în timpul ocupației rusești,

J'espère que Votre Excellence voudra bien, à titre d'ancien Président de la Conférence, se charger de porter ce choix à la connaissance des Ministres des Puissances qui y étaient représentées.

L'objet de la mission du Général Fanton de Verrayon se trouvant clairement défini par la teneur mis des susdits articles, les instructions dont cet officier supérieur a été muni n'ont eu pour but que de concourir au résultat d'intérêt général qu'avaient en vue les Puissances signataires du traité de Paris.

Je me permettrai seulement d'appeler à ce sujet l'attention de Votre Excellence sur un objet qui n'est pas sans importance.

La nouvelle ligne de démarcation va, d'après les renseignements qui nous sont parvenus, couper un grand nombre de propriétés. Il s'agira dans l'acte de délimitation à conclure, de fixer les conditions de ces nouveaux propriétaires mixtes dont l'existence se retrouve aussi dans plusieurs autres parties de l'Empire, et notamment, dans nos provinces limitrophes de la Prusse et de l'Autriche. Il serait donc à désirer que les Délégués des autres Puissances contractantes fussent instruits à régler cet objet dans les vues d'équité et d'utilité commune, qui sont présidées aux instructions à monsieur le général Fanton de Verrayon a été muni par le Cabinet Impérial.

C'est dans le but d'amener cette entente désirable entre les Délégués des susdites Puissances, que je m'adresse aujourd'hui à Votre Excellence, pour qu'Elle s'y associera dans la mon pensée de justice et de conciliation que n'a pas cessé de l'inspirer dans tout le cours de la négociation qui vient d'être si heureusement terminée.

Agréez, Monsieur le Comte, l'assurance de ma haute considération.

Signé: Comte Orloff.

Sursa: AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 9 - 10 v.

Doc. 3

Paris, 8 mai 1856. Instrucțiuni adresate comisarului francez Pierre Marc Besson cu privire la o solicitare parvenită din partea contelui Orlov, cu privire la faptul că delimitare noii frontiere în Basarabia duce la dificultăți în ceea ce privește proprietățile aflate între cele două imperii: otoman și rus. Acesta primește instrucțiuni de a colabora cu ceilalți reprezentanți al comisiei de demarcație, dar și să apeleze la ajutorul Austriei și Prusiei³⁸, care au avut la activ asemenea situații.

Monsieur, le Cte Orloff vient de m'annoncer que son Gouvernement avait désigné, pour faire partie de la commission chargée de fixer le tracé de la nouvelle frontière en Bessarabie. M. le Gal. Fanton de Verrayon, en lui prescrivant d'être rendu à Galatz le 6 de ce mois.

En me faisant cette communication, le Cte Orloff³⁹ appelle mon attention sur un des points que la commission aura à régler. Il résulte des renseignements parvenus à St. Pétersbourg, que la nouvelle ligne de démarcation coupera un grand nombre de propriétés. Il y aura donc à fixer les conditions de ces nouveaux propriétaires dont les immeubles se trouveront partagés entre deux souverainetés. Le Cte Orloff fait remarquer que d'ailleurs, cette situation n'est pas nouvelle et qu'elle existe dans d'autres parties de

Verrayon a ocupat și funcția de șef al cancelariei speciale a acestuia (ANRM, F. 6, inv. 8, dos. 1017, f. 6-16). Date fiind aceste antecedente și faptul că era un bun cunoscător al teritoriilor românești, Fonton de Verrayon a fost numit plenipotențiar al Rusiei în Comisia de delimitare a frontierei în Basarabia. Acesta, la ordinul lui Pavel Kiselev, realizase o descriere statistică a Moldovei și Țării Românești, o fotocopie a căreia se păstrează la Arhivele Naționale Române, Colecția Microfilme, URSS, rola 4, sub titlul Descrierea statistică a Principatului Valahiei alcătuită în cadrul detașamentului geodezic rus, în anii 1831-1834). Fonton de Verrayon era căsătorit cu Anastasia, fiica marelui ban Grigore Filipescu și a Tarsiței Manu, care aparțineau protipendadei rusești din Principate.

³⁸ De menționat că reprezentantul Prusiei nu avea reprezentant în comisia de delimitare a frontierei în Basarabia.

³⁹ Alexei Fiodorovich Orlov (Алексе́й Фёдорович Орло́в), diplomat, militar rus. Începând cu 1833 a ocupat funcții importante, începând cu cea de ambasador la Constantinopol; în perioada 1844-1856 a condus cea de-a „treia secțiune” (poliția secretă a țării). În anul 1856, după terminarea Războiului Crimeii, contele Orlov a fost unul dintre plenipotențiarii ruși prezenți la congresul de la Paris. În același an este ridicat la rangul de prinț și numit președinte al Consiliului de Miniștri, funcție pe care o va ocupa până în anul 1861.

l'Empire russe, notamment dans les provinces limitrophes de la Prusse et de l'Autriche; et il exprime le désir que les divers délégués reçoivent sur cet objet spécial des instructions qui leur permettent de le régler conformément à l'équité et à l'intérêt commun.

Les recommandations générales contenues dans ma dépêche du 25 avril sur l'esprit de conciliation que vous doit apporter dans l'accomplissement de votre mission pour tous les détails d'un intérêt secondaire, répondant d'avance au voeu Cabinet de St. Pétersbourg. Vous n'aurez donc, monsieur, qu'à vous y conformer par cette partie de vos travaux comme pour toutes les autres et vous vous attacherez à concilier, autant que possible les convenances des propriétés avec l'intérêt de l'opération à laquelle vous allez concourir. Il me paraîtrait désirable que la commission évitât, autant que les localités le permettraient, la séparation des propriétés. Mais vous agirez à cet égard suivant les circonstances et la configuration des lieux, et j'espère que, pour ce qui concerne la fixation des conditions applicables aux propriétés traversées par la nouvelle frontière, vous trouverez un concours empressé de la part de vos collègues, et que ceux d'Autriche et de Prusse, particulièrement seront en mesure de vous faire connaître ce qui se pratique dans ces deux pays, pour les cas analogues.

Recevez

[Signature illisible]

Sursa: AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV, f. 13-14.

Doc. 4

Paris, le 24 mai 1856. Instrucțiune adresate de ministrul de externe Walewski către reprezentantul francez Pierre Marc Besson cu privire la delimitarea frontierei în Basarabia, accentuând importanța ca aceste lucrări să fie terminate la timp.

Monsieur, je reçois la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire à la date du 12 de ce mois, sous le no. 2.

L'article 20 du traité de Paris se borne, à la vérité, à indiquer les principaux points que devra suivre la nouvelle frontière en Bessarabie, mais il est conçu cependant de manière à n'autoriser aucune des recommandations que la Porte a faites à ses commissaires et dont vous m'entretenez. Nous ne saurions dès lors les appuyer, et nous devons au contraire nous appliquer à bien faire comprendre au gouvernement ottoman et à ses délégués que le texte même de la stipulation à l'exécution de laquelle vous êtes appelé à concourir; ne permet point d'en altérer le sens ou la portée.

Le Cabinet Britannique a reçu avis de son côté, de l'interprétation erronée que vous me signalez, et je sais que comme nous, il la condamne formellement. Vous vous trouverez donc, à cet égard, en parfait accord avec le Commissaire anglais⁴⁰ et je ne puis supposer, dès lors, que les Commissaires ottomans⁴¹ insistent sur les prétentions exagérées qu'ils ont mission de soulever, en présence de l'opinion contraire et unanime de tous les autres membres de la Commission.

Je ne soumis, dès à présent, vous donner, sur les détails de votre mission, des directions particulières, en l'absence des informations qui me seraient nécessaire pour préciser davantage ce que j'ai déjà eu l'honneur de vous faire parvenir, et je ne puis que vous inviter de nouveau à vous inspirer en toute circonstance, des recommandations générales que contiennent mes dépêches antérieures. D'autres mesures non moins importantes que celle de la délimitation de la frontière, attendent la fin des travaux de la commission dont vous faites partie, et j'apprendrai avec satisfaction que vous n'avez rien négligé pour en hâter le terme, en employant tous vos soins à écarter, dans un esprit de conciliation, les difficultés qui pourraient naître durant le cours de vos travaux.

⁴⁰ Edward Stanton, reprezentantul Marii Britani în comisa de delimitare a frontierei în Basarabia.

⁴¹ Muhlis Paşa și Derviş Paşa, comisarii otomani reprezentanți ai aceleiași comisii de delimitare a frontierei basarabene.

Je crois utile, dans ce but, de vous inviter à tenir l'ambassadeur⁴² de S. M. à Constantinople régulièrement informé de tout ce qui vous semblerait de nature à l'intéresser et surtout à prévenir de pus longs retards.

Recevez, Monsieur, l'assurance de ma considération très distinguée.

Signé: Alexandre Walewski

Sursa: AMAEF, Mémoires et Documents, Roumanie, vol. 4, f. 17-19 v.

Doc. 5

St. Pétersbourg, 25 juin 1856. Telegrama contelui Tolstoi adresată plenipotențiarului rus la Paris, Filip Brunov în care accentuează faptul că delimitarea frontierei în Basarabia duce la controverse, iar în acest sens să mizeze pe sprijinul împăratului Napoleon al III-lea și al ministrului de externe, contele Walewski. De asemenea acesta spera că reprezentatul francez în comisia de demarcație va susține punctele de vedere înaintate de cel rus, Fonton de Verrayon.

Monsieur le Baron,

Je n'ai pas manqué de placer sous les yeux de l'Empereur la dépêche de V. E. sub No. 180 qui rend compte des assurances du Comte Walewski quant aux dispositions dont le gouvernement français se serait montré animé dans le cours des dernières correspondances échangées, entre Londres, Paris et Vienne, tant au sujet des travaux de la commission de délimitation en Bessarabie que de quelques autres incidens qui auraient pu donner lieu à des divergences d'opinion.

L'Empereur a pris acte de ces assurances avec satisfaction et vous charge, monsieur le Baron, d'en remercier le Comte Walewski.

Nous aimons à croire que ces dispositions du gouvernement français influenceront favorablement en ce qui concerne l'attitude de son commissaire dans les conférences qui le tiennent actuellement à Galatz.

Dureste, monsieur le Baron, tout le monde nous semble intéressé faire promptement disparaître ces dernières traces de la crise pénible à laquelle le traité de paix de Paris a mis un terme et ce serait avec plaisir qui, pout notre part, nous verrions le commissaire français invité à nous prêter son concours, afin d'écarter les obstacles qui entravent encore les travaux de la délimitation.

Recevez M.

Signé Tolstoy

Sursa: AMAEF, Correspondance Politique, Russie, vol. 212, f. 11-12 v.

Doc. 6

Reçu le 3 août 1856. Informații dintr-o depeșă a ambasadorului francez la Viena, Adolphe de Bourqueney, cu privire la intenția Marii Britanii și a Austriei de acțiuna în „tandem” în chestiunea delimitării frontierei în Basarabia, de a trimite instrucțiuni în acest sens ambasadorilor respectivi de la Petersburg, de avea același „limbaj” în chestiunea frontierei basarabene.

Il résulte d'une dépêche de M. de Bourqueney⁴³ en date du 30 juillet que Sir Hamilton Seymour⁴⁴ avait été dès lors chargé de proposer au Comte Buol⁴⁵ de munir les Ministres d'Angleterre et d'Autriche à S. Pétersbourg d'instructions qui leur enjoignissent de tenir le même langage et de provoquer les mêmes résolutions relativement à la délimitation des frontières et spécialement à Bolgrad.

⁴² Edouard Thouvenel, ambasadorul Franței la Constantinopol în 1856.

⁴³ Ambasadorul Franței la Viena.

⁴⁴ Ambasadorul Marii Britanii la Viena.

⁴⁵ Ministrul de Externe al Austriei.

Les instructions du Colonel Besson quant au même objet ont été expédiées le 1er août; celles de M. le Comte de Morny⁴⁶ le 7. Il en a été envoyé copie à M de Bourqueney en date du 9 du même mois. Le Département en a fait connaître le sens à Londres en date du 16 août. Lorsque M. le Baron de Bourqueney en entretint le Comte Buol, la dépêche de ce Ministre au Comte Esterhazy⁴⁷ était expédiée; M. de Bourqueney l'écrivait le 17, faisant d'ailleurs remarquer avec raison que les instructions au Comte Esterhazy n'avaient pas été préalablement communiquées au Gouvernement de l'Empereur. Quant à la date à laquelle les instructions analogues auraient été expédiées à Lord Wodhouse⁴⁸, la correspondance de l'ambassade de S. M. à Londres ne fournit à cet égard aucune donnée. Mais comme celles du Comte Buol au Ministre d'Autriche à St. Petersbourg, elles étaient parties pour cette destination sans avoir été communiquées au gouvernement de l'Empereur et avant qu'il eût adressé les siennes à M. le Comte de Morny.

Sans signature.

Sursa: AMAEF, Correspondance Politique, Russie, vol. 212, f. 65-66v.

Doc. 7

Londres, 7 septembrie 1856. Însărcinatul francez cu afaceri la Londra, Malaret către Walewski cu privire la întrevvedereea cu ambasadorul rus Kreptovich.

Monsieur le Comte,

J'ai reçu hier la visite du comte Chreptovitch⁴⁹, qui m'a longuement parlé de Bolgrad et de l'île des Serpents. J'ignore jusqu'à quel le Ministre de Russie à Londres est au fait des véritables sentiments du cabinet de Pétersbourg sur ces questions, mais, comme le but évident de sa visite était de m'en entretenir, et qu'il m'a témoigné un désir de conciliation qui serait de nature à me rendre la solution très facile, s'il était réellement partagé par le gouvernement de l'empereur Alexandre, je crois utile d'indiquer rapidement à Votre Excellence les points principaux de cet entretien.

Après avoir rendu pleine justice à la loyauté et à l'esprit de modération du gouvernement de l'Empereur, le comte Chreptovitch m'a dit que le cabinet de Pétersbourg n'avait aucune espèce de parti pris sur ces deux affaires; il serait même disposé, dans un esprit de conciliation, à abandonner toute espèce de prétention sur le nouveau Bolgrad, s'il était certain un agripant ainsi, que personne ne se méprendrait sur les motifs de sa conduite, et que l'on saurait bien en Europe qu'il ne cède point devant l'attitude hostile de l'Angleterre. Il a ajouté que tous ceux qui connaissent les véritables sentiments de l'Empereur Alexandre savent que ses plénipotentiaires au Congrès ont agi avec une parfaite loyauté. Ils se sont trompés avec tout le monde sur la situation (illisible) du nouveau Bolgrad, mais la malveillance seule a pu faire supporter une supercherie mesquine là où il n'y avait, en définitive, qu'un malentendu et qu'une erreur. Il s'est plaint des procédés du gouvernement britannique; eux seuls, m'a-t-il dit, ont grossi des difficultés qu'une mutuelle confiance aurait aplanis en un moment, et qui peuvent encore être facilement résolues, grâce au désir qui éprouve, par-dessus tout, le gouvernement Russe de rendre (illisible) la parfaite bonne foi, et la loyauté de ses instructions.

J'ai été, je l'avoue, un peu surpris de voir le comte Chreptovitch faire aussi bon marché des prétentions récemment élevées par la Russie, et je me suis demandé si l'opinion qu'il venait de m'exprimer était bien celle du gouvernement de l'Empereur Alexandre. Votre Excellence pourra mieux que moi, résoudre cette question, mais, pour mon compte, il me paraîtrait au moins singulier qu'un homme de l'âge et de l'expérience du Ministre de Russie à Londres se fût avancé comme il l'a fait avec moi, s'il n'eût été certain de ne pas être désavoué. Une pareille indépendance, d'ailleurs, n'est nullement, il me semble, dans les habitudes et dans les traditions de la Diplomatie Russe.

⁴⁶ Ambasadorul Franței la Petersburg.

⁴⁷ Ministru plenipotențiar pe lângă Curtea de la Petersburg.

⁴⁸ Ambasadorul Marii Britanii la Petersburg.

⁴⁹ Ambasadorul Rusiei la Londra.

Quoiqu'il en soit, j'ai doit dire au Comte Chreptovitch que notre désir n'était autre, dans toute cette affaire que d'arriver à une entente complète entre toutes les puissances signataires du traité de Paris. J'ai appelé son attention sur les considérations parlementaires qui peuvent, jusqu'à un certain point, expliquer quelques uns des procédés récents dont le Cabinet de Pétersbourg croit avoir à se plaindre de la part de l'Angleterre, et j'ai ajouté que si le gouvernement de l'Empereur Alexandre était effectivement disposé à faire, dans l'intérêt de l'harmonie générale, le sacrifice de ses prétentions sur Bolgrad et sur l'île des Serpents, ces concessions auraient certainement l'avantage de faire disparaître ici toute espèce de défiance, et de rétablir tels qu'ils doivent être les rapports de la Cour de Russie avec le gouvernement de S. M. Britannique. Voici quelle a été, en propres termes, la réponse du Cte Chreptovitch:

„Nous désirons que toutes ces affaires soient débattues et tranchées par les représentants des puissances signataires du traité de Paris accrédités dans cette capitale, et nous acceptons d'avance leur décision; quant à la question de Bolgrad, je m'en charge, et je sais déjà que le Prince Gortchakoff⁵⁰ a envoyé aux commissaires Russes en Bessarabie l'ordre de ne plus soulever aucune difficulté”.

Un pareil langage dans la bouche du ministre de Russie à Londres m'a semblé de nature à attirer l'attention de Votre Excellence. Si, en effet, le comte Chreptovitch ne se fait point d'allusion sur les intentions de sa Cour, toutes les difficultés me semblent écartées, et il ne reste plus à régler qu'une pure question de forme. Dans le cas contraire, il y aurait là une énigme dont il m'est impossible de deviner le sens, à moins de supposer chez un homme, qui passe pour habile et sérieux, une ignorance des faits et une légèreté d'esprit dont, prouve contraire je le crois incapable.

Veillez agréer, Monsieur le Comte les assurances de la respectueuse considération avec laquelle j'ai l'honneur d'être,

de Votre Excellence

le très humble et très obéissant serviteur

Baron de Malaret.

Sursa: AMAEF, Correspondance Politique, Angleterre, vol. 706, f. 219 v. - 222 v.

Doc. 8

Londres, le 19 septembre 1856. Persigny către Walewski cu referire la întrevvedereea cu ambasadorul rus Chreptovitch.

Monsieur le Comte,

Arrivé hier à Londres, j'ai repris la direction de l'ambassade; mais je n'ai pu voir encore ni Lord Palmerston⁵¹, qui est à St. Léonard, ni Lord Clarendon⁵² qui est encore à Balmoral.

J'ai reçu ce matin les dépêches que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser sous les nos. 97 et 98, et je vous ai prévenu par le télégraphe que la copie de votre note modifiée à M. le Bar. Brenier manquait à l'envoi. J'espère que je la recevrai assez à temps pour pouvoir la communiquer à Lord Palmerston qui est attendu après-demain.

Hier à mon arrivé, j'ai reçu la visite du Cte Chreptovitch qui m'a paru assez vivement préoccupé de la question de Bolgrad. J'ignore sur quelle donnée il avait crû pouvait assurer à M. de Malaret⁵³ que son gouvernement renoncerait aisément à la possession du Bolgrad en litige. Il m'a semblé, par le ton de sa conversation, qu'il avait été étonné de la réponse reçue de Pétersbourg par M. de Brunnov⁵⁴.

⁵⁰ Cancelarul Imperiului Rus.

⁵¹ Ministru al Marii Britanii.

⁵² Secretarul de stat britanic.

⁵³ Însărcinatul cu afaceri al Fraței la Londra.

⁵⁴ Plenipotențiar al Rusiei la congresul de la Paris din februarie – martie 1856. A fost reprezentantul țarului la Paris până la numirea lui Pavel Kisselev în toamna aceluiași an.

Il ne croit pas que le cabinet anglais puisse se rallier à la proposition de Votre Excellence, tant les ministres lui ont paru préoccupé de leur situation vis-à-vis du Parlement.

Veuillez agréer, Monsieur le Comte les assurances de ma haute considération.

Persigny

Sursa: AMAEF, Correspondance Politique, Angleterre, vol. 706, f. 246 -246 v.

Bibliografie

- Acte 1889:** Acte și documente relative la istoria renascerei României, ed. D.C. Sturdza, vol. III (București 1889).
- Barnwell 1954:** S. Bull Barnwell, The Duc de Persigny, 1808-1872 (Berkeley: University of California 1954).
- Baumgart 1981:** W. Baumgart, The peace of Paris, 1856: studies in war, diplomacy, and peacemaking (ABC-Clio 1981).
- Bianchi 1872:** N. Bianchi, Storia Documentata della Diplomazia Europea in Italia dall'anno 1814 all'anno 1861, vol. VII: anni 1851-1858 (Napoli, Roma 1872).
- Bridge 1990:** F.R. Bridge, Hapsburg Monarchy among the Great Powers, 1815-1918 (Bloomsbury Academic 1990).
- Chiala 1883:** L. Chiala, Lettere edite ed inedite di Camillo Cavour, vol. II (Torino 1883).
- Corbet 1967:** Ch. Corbet, L'opinion française face à l'inconnu russe, 1799-1894 (Paris 1967).
- Documente 2006:** Documente privind istoria modernă și contemporană a României, ed. Dan Mărgărit (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun 2006).
- Guérin 1858:** L. Guérin, Histoire de la dernière guerre de Russie (1853-1856), tome second (Paris 1858).
- Harris 1931:** L.H. Harris, Anglo-french relations, 1856-1860 (University of Wisconsin-Madison 1931).
- Iorga 1922:** N. Iorga, La vérité sur la passé et le présent de la Bessarabie (Paris 1922).
- Mosse 1964:** W.E. Mosse, The rise and fall of the Crimean system, 1855-1871: the story of a peace settlement (London 1964).
- Oncescu 2010:** I. Oncescu, Edouard Thouvenel et l'Union des Principautés Roumaines (1856-1859). *Codrii Cosminului* XVI/2, 2010, 171-180.
- Sclifos 2016:** E.T. Sclifos, Problema Basarabiei reflectată în rapoartele ambasadorului francez la Petersburg Charles Auguste de Morny (1856-1857). *Tyragetia* sn. X/2, 2016, 187-199.
- Thouvenel 1897:** L. Thouvenel, Trois années de la question d'Orient 1856-1859, d'après les papiers inédits de M. Thouvenel (Paris 1897).
- Wetzel 1995:** D. Wetzel, The Crimean War: a Diplomatic History (East European Monographs 1995).

Documents on Bessarabia in the Archives of Foreign Affairs in Paris (1856-1857)

Keywords: Southern Bessarabia, the Great Powers, negotiations, boundary, interests, conference.

Abstract: The Bessarabian question after the Crimean War occupied an important place in the foreign policy agenda of the great powers. According to the Treaty of Paris of March 30, 1856, Russia ceded the southern part of Bessarabia to the Principality of Moldavia, having lost access to the mouth of the Danube. The documents found in the Archives of Foreign Affairs in Paris show that the Bessarabian question was widely discussed in European capitals. There are also reports of French ambassadors in St. Petersburg, London, Vienna, Constantinople, and Turin, which show that different points of view existed regarding the transfer of the south of Bessarabia. Thus, the French ambassador in St. Petersburg declared that the south of Bessarabia should be returned to Russia, which reflected the position of French Foreign Minister Walewski and Emperor Napoleon III. It is interesting that in 1856 European diplomacy paid special attention to this issue.

The documents discovered form a general overview of the attitudes of the great powers to the question of southern Bessarabia, as well as the interests that they pursued.

Документы по Бессарабии из Архива внешней политики в Париже (1856-1857 гг.)

Ключевые слова: Южная Бессарабия, великие державы, переговоры, граница, интересы, конференция.

Резюме: Бессарабский вопрос после Крымской войны занимал важное место во внешнеполитической повестке великих держав. Согласно Парижскому договору от 30 марта 1856 года Россия уступила южную

часть Бессарабии Молдавскому княжеству, лишившись доступа к устью Дуная. Документы, обнаруженные в Архиве внешней политики в Париже, свидетельствуют о том, что бессарабский вопрос широко обсуждался в европейских столицах. Имеются также доклады французских послов в Петербурге, Лондоне, Вене, Константинополе и Турине, свидетельствующие о том, что по вопросу передачи юга Бессарабии существовали разные точки зрения. Так, французский посол в Петербурге заявлял, что юг Бессарабии должен быть возвращен России, что отражало позицию министра иностранных дел Франции Валуевского и императора Наполеона III. Интересен тот факт, что в 1856 году европейская дипломатия уделяет особое внимание этому вопросу.

Обнаруженные документы формируют общий обзор отношений великих держав к вопросу о южной Бессарабии, а также интересов, которые они преследовали.

02.02.2017

Eugen-Tudor Sclifos, Institutul de Istorie al AȘM, 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: tudor.scl@gmail.com